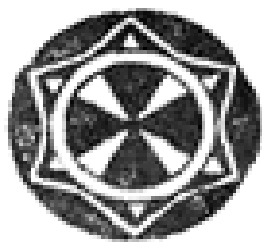

ВЕРТЕПНЕ ДІЙСТВО

(традиційний сценарій українського
слобідського вертепу)

Спілка Української Молоди (СУМ)
Харків
2023 — 2024

„Сіном притрусила, в ясла положила Господнього Сина!“

(Вертепне дійство)

Крім колядок, на Різдвяні свята молодечі ватаги показують також різноманітні жартівливі сценки. Коли збирається багато людей, ватага розіграє своє найбільш яскраве, **вертепне** дійство.

Дійові особи: цар Ірод, його воїни (двоє), Янголи (двоє), три Царі со дари, Чорт, Смерть, Рахиль з немовлям (лялькою), Подорожній, Возвіщатель, парубки (декламатори), міхоноша, інші учасники, що можуть співати.

Тут подається класичний традиційний сценарій першої частини характерного українського вертепу, який побутував на Слобідщині ще з XVII ст. та відродженого 1989 року в Харкові Спілкою Української Молоди. Дійство розігрують по людних містах весь святковий різдвяний час починаючи від вечора 24 грудня (за григоріанським календарем).

Реквізит: розмальована і прикрашена вертепна рамка (на ніжках) із завісою, угорі написано: "**Христос ся рождає!**", всередині рамки підвішена маленька колиска з лялькою, на високій жердині — восьмикутна об'ємна зірка, що світиться, дзвоники (різні), свічки, дари, коса (дерев'яна), мішок для міхоноші, костюми для учасників дійства.

З гурту виходять Возвіщателі і виголошують:

Возвіщатель 1-й:

*Пісням — вечір, молитві — час,
Хрі́сте наро́дже́ний, поряту́й всіх нас!
Воста́ньте від сну і благо сотворі́те,
Наро́дже́ного Христа повсюди возві́стіте!*

Дзвони

Возвіщатель 2-й:

Небом земля ста́лася, як Бога діжда́лася!
Де Творець архангелів, там треба і я́нголів!
Бог сьогодні наро́дівся, небом земля сповні́лася!
Трепе́щуть архангели, служать йому́ я́нголи,
Небо сла́вою сповні́лось, всі язї́ці об'яві́лись!

Всі: Веселіться і радійте, яко з нами Бог!

Всі співають колядку "По всьому світі стала новина":

Заспівувач:

По всьому світу стала новина́: *(весело і рухливо)*
Діва Марія сина родила́! *(пауза)*

Всі:

Сіном притрусилá, в яслах положила *(двічі, помірно)*
Господнього сина. *(Так само й далі):*

Засп.:

Діва Марія Бога просила́:
„В що ж би я сина свого сповила́?”

Всі:

Ти, небесний Царю, при́шли мені да́ри
Сьо́го дому господáрю”.

Засп.:

Прийшли янголи з неба до землі,
Принесли дари Діві Марії:

Всі:

Три свічі воскові ще й ризи шовкові
Ісусові Христові.

Засп.:

Осіяла звізда з неба до землі!
Зійшли янголи Діві Марії.

Всі:

Піють Божі пісні Господній Невісті,
Радощі приносять!

Ява 1

Під час останніх слів з'являються два янголи, вклоняються всім і
возвіщають:

1-й Янгол:

*Востаньте і радійте, яко все приспіло,
Різдво Спасове, пророками напророчене!*

2-й Янгол:

*Ісус вже народився від Диви Богородиці,
Встаньте і славте його всюди,
Нехай визнають всі наші люди!*

Пастухи приносять в дар божественному дитяті ягнятко та інші дари.
У вертепі відкривається завіса (Вифлием)

1-й Янгол:

*Всі люди народже́ного восхваляйте!
Ти, вертепе, звеселися,
Се бо в то́бі Христос роди́вся,
Во стру́ннім псалтирі
Народже́ного славлять у всім мирі!*

2-й Янгол:

*Віл, Віслук його вітають,
І па́стирі прославляють*

Янголи (обидвоє):

*Народже́ного, явле́ного
І во я́слах безсловесно покладéного!*

Всі співають колядку "Нова радість стала":

Но́ва радість стала,
Яка не бувала:
Над вертепом зірка ясна
Увесь світ осіяла.

Де Христос родився,
З Діви воплотився,
Як чоловік пелена́ми
З хмари опові́вся.

Пастушки з ягня́тком
Перед тим дитя́тком
На колінцях припада́ють,
Христа-Бога вихваляють.

Ой ти, Царю, Царю,
Небесний владарю,
Даруй літа щасливії
Сього дому господарю!

Прóсимо Тя, Царю,
Мо́лимо всі нині
Даруй долю, верни волю
Нашій славній Україні!

Дай нам в мирі жити,
Тобі угодити,
І з тобою в Твоім царстві
Во вік віки жити!

Ява 2

З лівого від вертепа боку з'являються Воїни та Ірод.

Возвіщатель 1-й:

*Десь Ірод грядé
В країни Вифлиемські
Полоніти всі храми,
Аби зискáти Христа народжéна,
З воїнством превеліким!*

Возвіщатель 2-й:

*І велів же він у своєму повіті
Народжéних сьогодні
Всіх дітей ізбіти!
О, Іроде преока́янный!*

Всі: *О, Іроде преока́янный!*

Ява 3

Три східні Царі виходять з правого боку і, обходячи коло,
ідуть до Ірода.

Возвіщатель 2-й:

Ідуть троє царів ко Христу со дарі.

Ірод:

Царі і таваріщі, куда ногі ваши?

Каму дарі і поклони ваши пріноша́ша?

Царі (разом):

Ко Христу – первісточку

Поклі́н віддавати,

Щоби в милості Його

Вік перебувати.

Ірод: Ідє же Он раді́лся?

Єжелі в майом царствє -

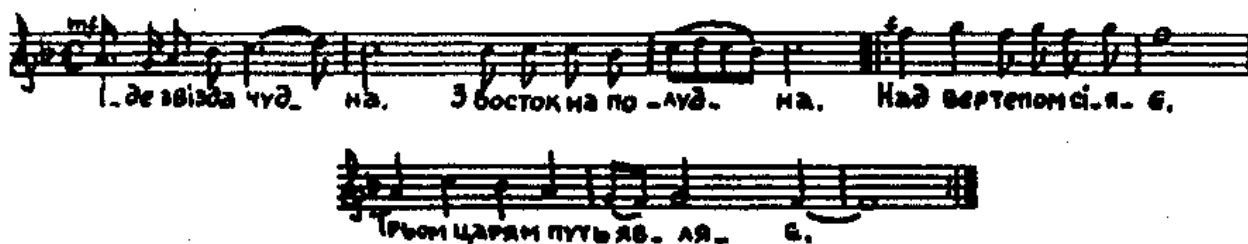
То не запрещаю, ідіте — іщіте.

Прашу і мене о Ньом вазвестіте.

Ведь і я пайду єму пакланюся,

І яко пред сільним царьом смірюся.

Виносять зірку і, співаючи колядку "Іде звізда чудна", обходять коло:

Засп.: Їде звiзда чiдна,
З вiсток на полiдна,
Над вертепом сiяє,
Трьом царям путь являє (дзвони)

Всi:
Над вертепом сiяє,
Трьом царям путь являє.

Царi пiдходять до Вифлiєму (вертеп).

1-й Цар:
*Ми до тебе, Христе,
Царю народжeний,*

2-й Цар:
*Бо будемо силою
Твоею захищенi.*

3-й Цар:
*Прийми працю нашу,
Прийшли Тя вiтати,*

Царi (разом):
*Смирено уклiн
Тобi вiддавати.*

Царi пiдносять до вертепу дари.

Подорожнiй:
*А за царями i я з дарами
До тебе, Христе,
Йду з молитвами*

*За український на́рід, роді́ну,
За обездо́лену нашу Вкраї́ну.
І тебе просим, ді́тятко Боже,
Як біднеє серце просити може:*

*Зми́лосердся, Боже, над нами,
Над нашим краєм та над братами,
Пошли ж нам долю,
Верни нам волю,
Додай снагі́, сили та сві́тла,
Щастя дай, Боже, народу*

Всі: *І мно́гая, мно́гая літа!*

Царі вклоняються, потім повертаються, щоб іти до Ірода,
їм назустріч виходить Янгол.

1-й Янгол:

*Куди, царі́ , йти бажаєте?
Чи не до Ірода знову?*

Царі (разом):

До Ірода знову!

1-й Янгол:

*Інший шлях топчіть,
Повірте сьому слову.*

2-й Янгол:

*Ірод вам тоді у нього
Говорив лукаво,
Ви ж не слухайте його,
А йдіть направо!*

Царі (разом):

*Вдячні ми вам, Янголи,
А найпаче — Богові,
Що на шляху нашім
Нам вказав дорогу.*

*Проведіть нас, янголи,
Небесні, красиві,
Щоб не мав нас в руки
Ірод сей брехливий!*

Возвіщатель 1-й:

*Янгол нам віщає,
На путь наставляє,
Іншим шляхом ідіть,
До Ірода не верніть!*

*Волхві повернули,
В Ірода не бувши,
І пішли додому,
Біди не набувши*

Возвіщатель 2-й

*Пішли в сторони свої,
Христа полюбивши,
Хочуть з ним у небі жити,
Вік йому служити!*

Ява 4

Ірод:

*Какой, какой урон
Нашей царской славе!
Насмеялись нада мной
В маей же державе!*

Я наслáл їх в Віфлієм,
Чтоби Испитáти
О чудесном етом
Раждъонном дiтjятi,

Но ані мене а ньом
Вестъ не iзвестiлi,
Как прастова мужика
Меня абальстiлi!

Раскальонная утроба
Не вестъ, что чiнiт.
Ведь я царь!
I кто может
Меня асудiть?
Пашлю верние рабi,
Чтоб ево убiть!

(до воiнiв): Сiтна, маi воiни,
У меня вам жить —
Верна ви должнi
Теперь послужiть!

Воiн 1-й:

Госудáрю, паштó нас
Ви апять пазвалi?
На часáх всегда-то ведь
Верна ми стаялi
I тваi прiкази
Завсегдá випалнялi!

Воiн 2-й:

Да не может же вавéк
Таково статься,
Чтоб пасмел би кто над табой
В державе смеяться!

Ірод:

Аднако же валхві
Меня асмеялі,
Да царській наказ
Нагамі напράлі!

(гнівно):

Абайдіте ж маі гради,
Все маі предёли!
Убивайте всех младёнцев,
Где би не узрели!

Воїни (разом):

Ґасударю! Твой приказ
Випалніть гатови:
Ми на всех врагов твоіх
Наложим акові!

Виконується колядка „Ірод-цар за Христом ганявся“:

The image shows two staves of musical notation. The first staff is marked 'Повільно' (Ad libitum) and 'швидко' (Allegretto). The lyrics under the first staff are: 'Ірод-цар за Христом ганяв-ся, він за ним дуже по-бивав-ся. На сідельці не вдержав-ся'. The second staff is marked 'Повільно' and has the lyrics: 'з кобильчини він зірвав-ся та й у-пав на діл.'.

Заспів.: Ірод-цар
За Христом ганявся,

Удвох: Він за ним
Дуже побивався.

Всі (швиденько):
На сідельці не вдержався.
З кобильчини він зірвався

(маленька пауза, потім повільно):

Та й упав на діл.

(повторити три останні рядки і далі)

Заспів.: Іроді́ха,

Як те́є зачула,

Удвох: Що зірвалась

У царя підпруга.

Всі (швиденько):

Схопи́лася з ліжка бо́са

І як є простоволо́са —

(маленька пауза, потім повільно):

Йо́му навздогін,

(повторити три останні рядки і далі):

Заспів.: Він лежи́ть,

Ледве дух одво́дить,

Удвох: Кобильчина

Кругом нього ходить,

Всі (швиденько):

Йо́му в очі загляда́є,

Хво́стом мухи одганя́є

(маленька пауза)

(повільно): Ще й приска́ на вид!

(повторити три останні рядки)

Ява 5

Воїни ведуть Рахіль до Ірода.

Воїни (разом):

Ступа́й, бабо, ступа́й

Не вгина́йся, ступа́й!

Воїн 1-й:

*Вот, Царю, твій наказ
Ми добре сполняли,
В усіх городях
Дітей повбивали!*

*Це один із младенцев
У царстві був зостався.
Я довго ще за його
Матір'ю гнався!*

Воїн 2-й:

*Се — послідня жива дитина
Перед тобою,
Так мати хоче замінити
Смерть її — собою!*

Ірод:

*Я царська слова
Не магу сменіть!
Павелеваю не мать,
а сина убіть!*

Рахіль:

*Змилосердись, царю!
Верни моє чадо!*

Воїн мечем убиває дитину.

Рахиль (кричить):

*Нащо його вбили?
Воно ж іще млядо!*

*о, Іроде беззаконний,
Мучителю стопекельний!
Яку ти в дітях вину обрїтаєш,
Що мечами від грудей
Наших відриваєш?*

Ірод:

Пóлно, баба, пóлно шумéть!

Аб убітам нéчева жалеть!

Воїни виганяють Рахиль і виходять за нею:

Воїни:

Ступáй, бабо, ступáй!

Здeсь бaляси нe точі!

Виконується колядка „Не плач, Рахіле“:

1. Не плач, Ра- хиль, глянь: ді- ти ці- лі. Не умирають, а оживають,
2. ті...
а о- жи- ва- ють. З і- ро- да приво- ду ли- ли кров, як во- ду. Ді- тей у- би- ва- ли,
за Хри- стом пи- та- ли. Ді- ти хоч про- па- ли, душі їх ос- та- ли. За жи- ття ут- ра- ту
приймали заги- нути приймали за- па- ту.

(повільно): Не плач, Рахіле,
Глянь: діти цілі,
Не умирають, а оживають,
А оживають.

Ті діти нині —
В новій святині.
За Бога-Сина
їхня провина,
їхня провина.

(швиденько, двічі):
З Ірода приво-ду
Лили кров, як воду,
Дітей убивали,
За Христом пита-ли.

Діти хоч пропали,
Душі їх зостали,
За життя утрату,
Прийняли заплату,
(повільно): Прийняли заплату!

Ява 6

Ірод (у задумі, тяжко):
Уви, кака^я сех времьон
Сделалась перемена,
Думал я уж вечна жить,
Ан блізiт^{ся}, на^{верна}є, канчина!

(зненацька войовничо):
Аднака же я і сам
Са Смертію сраж^{аться} буду!

(до воїнів): Воі ^{вер}ниє маі!
Стань^{те} у парога!
І да Смерть не убежит,
Звіте на падмогу!

Воїни стають у караул. Входить Смерть з косою.

Смерть:
Що ти, Іроде, нес^итий,
Нащо це болта^{єш}?
І мене убити
Сам повеліва^{єш}?

У смолі ти, гаде,
Скоро будеш знати,
Невинні чада
Та як побивати!

(убік):
Зайди, бр^{ате}-друже,
Мені пособіти,
Від оцього кровопівці
Земельку звільнити!

З'являється Чорт.

Ява 7

Чорт:

Я прийшов, подруженько,

Тобі на пора́ду!

І бувають же такії

Запéкліі гади!

(до Ірода): Хіба ти не хочеш

Брататися зі мною?

(до Смерті): Підійми ти, сестро, ко́су,

Вдар його по голові,

Щоб затямили тутéшні

Хто над ними головний!

Ірод (з переляку кричить на Смерть):

Ти пашто мене страцяєш?

Смерть: *Та чи ти менé не знаєш?*

Ірод: *Аз єсмь богáт і сла́вен!*

І не єсть нікто мнє ра́вен!

Смерть:

Слава прóйде і багатство

Скорéнько минéться!

І цієї коси́

Досить одногó зама́ху —

І помреш ти, чоловіче,

Від само́го стра́ху!

Ірод:

Касі ти, ста́рая, траву

Сваєю касою!

Не тебе, кастля́вая,

Сравнітьса са мною!

Я магуццествам і сі́лай

Тебя унічто́жсу!

Смерть:

Тю, дурненький,
Та я з тебе
Навіть не сміюся,
Бо нікому в світі
Я не поклонюся!

Я — усього світу
Найважніша пані!
Я — одна цариця
На всі ваші країни

Князі і царі —
Під владою моєю
Усіх посічу
Косою своєю!

Смерть б'є косою Ірода, той падає і довго конає.

Возвіщатель 1-й:

Загризався проти Смерті,
А вбитий косою,
Вона в пекло зараз візьме
І тебе з собою!

Возвіщатель 1-й:

І ти будеш там завжди,
Завжди перебувати!
Здихай, царю-Іроде,
Окаянний кате!

Ява 8

З'являється Чорт і скаче біля Ірода:

Чорт (басом):

Друже мій любий,
Друже прелюбезний!
Довго я чекав на тебе
У глибокій бездні!

(піднімає Ірода):
От так беруть,
От так несуть
Розкішників світу,
Понєже дати не можуть
Пред Бога отвіту!

Чорт виносить Ірода геть.

Возвіщатель 1-й:

Не відав же він,
Що істребїться,
І царство його
Вкінець розорїться!

Заслуга його знатна
І всім явна,
Зате і пекельна бєздна
Наготована,
О, Іроде преокаїнний!

Всі: О, Іроде преокаїнний!

Возвіщатель 2-й:

Обітрїть же, люде, немїчні очі!
Зло покараним завжди буває!
Вже народився Спас,
Що всім керує, ласку зсилає,
Засвітїться сонце волі до вас!

Возвіщатель 1-й:

Будьте здорові, добрії люди.
Нехай поміж вами горя не буде!
Шануйте віру, шануйте мову,
Будьте щасливі, будьте здорові!

Щастя і миру у вашу хату!
Будьте веселі, будьте багаті!
А ми, браття, далі поспішаймо,
Христові-Богові пісню заспіваймо!

Передзвін

Всі учасники дійства стають разом і весело співають колядку
„Добрий вечір тобі“:

До́брий вечір То́бі, пане́ господарю,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

Застеля́йте сто́ли та все килима́ми,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

Кладіть паляниці з ярої пшениці,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

Бо прийдуть до Тебе три празніки в гості,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

А що перший празник — Рождество́ Христо́ве,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

А що дру́гий пра́зник — Васи́ля Свято́го,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

А що тре́тій пра́зник — Святе Во́дохреща,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

Хай з нами святкує́ вся на́ша ро́дина,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився!

А на́ша ро́дина — сла́вна Украї́на,
Ра́дуйся!
Ой ра́дуйся, зе́мле,
Син Бо́жий наро́дився! (Двічі)

На се́редину ви́ходить Міхоно́ша з мішко́м.

Міхоноша:

*Казав нам Бог
По Коля́ді ходи́ти
І Коля́дою
Весь сві́т веселити!
Що бу́дете давати,
Не будем гордува́ти!*

*Нехай до́бре ро́дить
Жи́то і пше́ниця,
Уся́кеє збі́жжя,
Уся́ка пашні́ця,
У полі́ ядро́, а в до́мі — добро́!
Хри́стос наро́дився!*

Всі: *Славі́мо Йо́го!*

Виконується колядка "Небо і земля",
після якої розігруються народні різдвяні інтермедії.

Музична партитура для голосу з акордами. Текст пісні:

Не-бо і зем-ля, не-бо і зем-ля   ни-ні тор-же- ству- ють Хри- стос
 Ан-ге-ли й лю-де, ви-гели й лю- де   ве-се-ло праз - ку - ють.

родив-ся, Бог вопло-тив-ся, Ангели спі ва-ють, Царі витають, по-клін від-дають,
 а па-сти-рі гра-ють, чудо, чудо по-ві- да- ють.

Небо і зéмля (2) нині торжествують,
 Ангели й люди (2) весело празнують,
 Христос родився, Бог воплотився,
 Ангели співають, царі витають,
 Поклін віддають, а пастирі грають,
 Чудо, чудо повідають.

Во Вифлиемі (2) весела новина,
 Пречиста Діва (2) породила Сина,
 Христос родився, Бог воплотився,
 Ангели співають, царі витають,
 Поклін віддають, а пастирі грають,
 Чудо, чудо повідають.

Ангели служать (2) Цареві своїому,
 І у вертепі (2) дають поклін Йому,
 Христос родився, Бог воплотився,
 Ангели співають, царі витають,
 Поклін віддають, а пастирі грають,
 Чудо, чудо повідають.

І ми смиренно (2) Богу поклін даймо,
 Слава во вишніх (2) Йому заспіваймо,
 Христос родився, Бог воплотився,
 Ангели співають, царі витають,
 Поклін віддають, а пастирі грають,
 Чудо, чудо повідають.

СПІЛКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДИ (СУМ)
Харків